

ҒТАМР 19.51.09
ӘОК: 323.32:92-4 (574)

ЖУРНАЛИСТИКАНЫҢ САЯСИ-ИДЕОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ ХАҚЫНДА

*Бекжан Төребекұлы ӘШІРБАЕВ,
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ,
Журналистика факультетінің
«6D050400 – Журналистика» мамандығының
II курс докторанты,
Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы,
ashirbaev.1974@mail.ru*

Аңдатпа. Отандық ақпарат кеңістігінде жаңа мен ескінің тоғысуы жүруде. Қағаз мәдениетінен бас тартып, электронды мәдениетке ауысып келеміз. Жаһандық үрдіс. Тәуелсіз Қазақстанның әлемдік дидарын қалыптастыруда ұлттық журналистиканың маңызы артып, оның мәні мен мазмұны, сипаты өзгеруде. Баспасөз бостандығына кепілдік беретін заңдық тұғырымызды нықтап, қаржылық көздердің ашықтығын қамтамасыз етуіміз керек. Мақалада қоғам өмірінде актуалды осы мәселелер ғылыми тұрғыдан талданып, жақын болашаққа талдау жасалады.

Түйін сөздер: жаңа медиа, идеология, сөз бостандығы, демократия, рухани жаңғыру, құқық, Орхон Памук, Сэмюэль Хантингтон, Джей Розен, компьютерлік технологиялар, коммуникация.

Аннотация. В отечественном информационном пространстве происходит слияние новых и старых. Мы отказываемся от бумажной культуры и переходим к электронной культуре. Глобальная тенденция. В формировании мирового имиджа независимого Казахстана возрастает значение национальной журналистики, меняется ее сущность и содержание, характер. Необходимо укрепить нашу юридическую позицию, гарантирующую свободу прессы, обеспечить прозрачность финансовых источников. В статье анализируются актуальные проблемы в жизни общества с научной точки зрения и анализируются на ближайшую перспективу.

Ключевые слова: новые медиа, идеология, свобода слова, демократия, духовная модернизация, право, Орхон Памук, Сэмюэль Хантингтон, Джей Розен, компьютерные технологии, коммуникации.

Annotation. In the domestic information space, new and old ones merge. We are abandoning paper culture and moving to electronic culture. Global trend. In shaping the world image of independent Kazakhstan, the importance of national

journalism is increasing, its essence and content, and its character are changing . We need to strengthen our legal position that guarantees freedom of the press and ensure transparency of financial sources. The article analyzes current problems in the life of society from a scientific point of view and analyzes them for the near future.

Keywords: new media, ideology, freedom of speech , democracy, spiritual modernization, law, Orkhon Pamuk, Samuel Huntington, Jay Rosen, computer technologies, communications.

Бір қарағанда, қарбалас сәт, қабағат қимылға толы қазіргі ақпараттық технологиялар заманы журналистиканың беталысын мүлдем басқа бағытқа өзгертіп жібергендей көрінеді. Әйтсе де, бұл алдамшы әсер, оның сыртқы түрленуі ғана. Рас, біз қағаз мәдениетінен электронды мәдениетке ауысып, сандық жүйеде хабар тартуға көштік. Мультимедиалық мүмкіндіктер сиқырға бергісіз ғажайыптар жасауда. «Ақылды техника» жұмыс күшіне деген сұранысты азайтты. Бұрын топ адамға жүктелген шаруаны бүгінде бір түймешені басып қойып, жалғыз-ақ маман жайғай алады. Бірақ, өзгермейтін бір заңдылық, қағидат бар: журналист – бұл ең алдымен шығармашыл тұлға! Егер ойыңды қағазға түсіре амасаң, мәтін жазу шеберлігін меңгере білмесең, онда қаламыңды қойшы таяғына, құрылысшы қалағына айырбастағаның абзал.

Коммуникация құралдарының дамуы ақпарат аламсуды жылдамдатып қана қоймай, барынша жеңілдете түсті. Қалта телефонынан онлайн режимге қосылып, әлемнің кез келген нүктесінен бейне, аудио, фото және мәтіндік хабарлама жолдай аламыз. Әлеуметтік желінің белсенділігі блогерлер қатарын өсірді. Интернеттегі ақпараттар ағынының күш алып кеткені сондай, бейне бір мемлекеттер шекарасын кесіп өтетін халықаралық өзендер сияқты шексіз кеңістікті жайлап барады. Кәсіби журналистиканың өнімі ауызсу секілді санитарлық талаптарға жауап беретін «мөлдір де таза» болса, керісінше, азаматтық журналистиканың өнімі арық суындай «шөп-шалам, қоқысы» аралас келеді. Нью-Йорк университетінің журналистика профессоры Джэй Розен: «Азаматтық журналистика дегеніміз – бұл біз бұрын аудитория деп таныған адамдар», - дейді [1]. Қарапайым да нақты анықтама, дәл қойылған диагноз.

Қазақстанда журналистика мамандығы брендке айналып үлгерді. Екінің бірі БАҚ бетінде бағын сынап, қалам қайраткері атануға құмбыл. Танымалдылық деген сиқыр бар. Оған ұмтылғандардың барлығы табысқа жетудің төте жолы тележүргізуші болу деп ұғып, «сиқырлы жәшіктің» ішінен табылуға құмар. XVI ғасырда өмір сүрген Нострадамус: «XX ғасырда әрбір үйде жалғыз көзді шайтан отырады», - деп болжап [2], адамзат баласының санасында төңкеріс жасайтын бір ғылыми-техникалық жаңалықтың өмірге келетінін айтқан. Бүгінгі ғалымдар әйгілі көріпкел «теледидарды меңзеген» деген тоқтамда. Әлемдегі саяси билігі ауысқан мемлекеттерге қарасаңыз, бәрінде оппозицияның күш алып, белсенді әрекетке көшуіне себепші жалғыз

фактор, ол – әлгілердің қолында теледидардың болуы. Бұқараға магиялық ықпалын сезінгендіктен болар, АҚШ саясаткерлері президент сайлауы алдындағы дебаттарда ТВ-дағы қосымша бір минут үшін соңғы көйлектерін сатуға дайын тұрады. Ендеше, бізге идологиялық үстемдік орнатуда ерекше қуатқа ие экран бетін жеңіл-желпі, желөкпе, саржағал дүниелермен толтыра беруге болмайды. Болашақта оның салдары мен зардабын жою қиынға түсуі мүмкін.

Жаңа технологиялармен жарақтану мемлекеттердің шекара қызметінің қырағылығын арттырды. Сақтық шаралары бейнекамера, электронды сым, лазерлік белдеу, т.б. арқылы күшейтілді. Ілуде біреу болмаса, қазір бөтен елдің аумағына жасырынып, қылмыстық жолмен кіру оқиғалары сирек тіркеледі. Мұны біздің қазақстандық әскерилердің жылдық есептеріндегі мәліметтер де растайды. Сонда жау қайдан келеді? Бұған жауап біреу: қазір алағат пиғыл, арамза ойы барлар ылаңды іштен салады да, ой-сананды, дүниетанымынды өзіне тәуелді етіп, территориянды десант түсірмей-ақ жаулап алады. Жаттың мәдениетін жалға алып, рухани жалаңаштансаң, көп кешікпей динозавр-ұлтқа айналып, жойыласың.

Өкінішке қарай, қазір еліміздің ақпарат кеңістігі ала-құла күйде. Мазмұны күмәнді, ақиқаты тексерілмеген материалдарды жиі жариялап, соқтасы толған сыздауықтай жарылғалы тұр. «Қазақстан Мұсылмандар одағы мен Орта Азиядағы адам құқықтары жөніндегі мұсылмандар комитеті жүргізген әлеуметтік сауалнама қорытындысы бойынша, атақты рэпер, қазақтың халық ақыны МС Сайлаубек «Жыл адамы» атанды», - деп жазады «Nur.kz» сайты. «Бүкіл отандық БАҚ-тың қызығушылық тудыруына қарағанда, біздің басты мәдени трендімізді осы тұлға қалыптастыруда деп айтуға толық негіз бар», – делінген Мұсылмандар одағының баспасөз қызметі таратқан ақпаратта [3]. Жасыратыны жоқ, бұл мәлімет бізге, керісінше, «Жылдың қаралы хабарындай» әсер етті.

Михаил Булгаковтың «Собачье сердце» повесінің кейіпкері П.П.Шариков пен біздің «рэпер» МС Сайлаубек екеуінің болмыс-бітімінен айнымас ұқсастық көруге болады. Жазушы тәжірибелік жолмен «жаңа адамға» айналған Полиграф Полиграфовичтің типажы арқылы билікке керзі етікпен келген большевиктер орнатқан қоғам өмірін сұмдық әшкерелейді. Құмырадан шыққан жынның айналасын қалай жәукемдеп бітерін шебер суреттейді. Ақша қопырап, шаруашылық тоқырап жатқан тоқсаныншы жылдары елімізде: «Алдымен экономика, содан кейін барып мәдениет!», – деген ұран ортаға тасталды. Рухани Чернобыль жарылып, марту басқан ботана ортадан ахлақтан ада, абыройдан жұрдай МС Сайлаубектей мәдени құбыжықтар өсіп шықты.

Нобель сыйлығының лауреаты, түрік жазушысы Орхон Памуктың «Менің атым Қырмызы» атты романының кейіпкері: «Ей, Жаратушы Ием, Құранда Шайтанның аты 42 рет аталады, бұл оған тым көп жарнама емес пе?!», - дейді [4]. Бұл мысал оқырман ретінде әрбір саналы азаматты ойландырады хақ. Ұлттық санамызды қоғамдық әжетханаға айналдырған МС Сайлаубектен «мегажұлдыз» жасаған өзіміз. Басқа-басқа, «Nur.kz» сияқты

сайттарға ол жөнінде «қазақ халқының танымал ақыны» деген жолдардың жариялануы ешқандай шеңберге сыймайды. Біз өзін-өзі сыйлайтын мемлекеттерге тән масс-медианың бағыт-бағдарын демократиялық заңдылықтарға сай реттеп, күзет пен ізеттің, қасиет пен машықтың арасын айыр білуіміз керек. Ақпарат кеңістігін өзгенің билеуіне беріп қойған елдің жолы қашанда тұйыққа тіреледі.

Американдық саясаттанушы Сэмюэл Хантингтонның «Өркениеттер қақтығысы» еңбегі халықаралық қарым-қатынас мамандары, ғалымдар арасында қызу пікірталас тудырғаны мәлім. Онда автор жаңа дәуірдегі әлемнің беталысын баяндайды. Бір кезде дүниежүзі екі лагерьге бөлінді: біріншісі – демократия мен еркін нарықтық қарым-қатынастарды дәріптеген батыстықтар, екіншісі – экономикалық тұрғыдан әлсіз дамыған, коммунистік идеяларды басшылыққа алған Жер шарының шығыс бөлігі. КСРО ыдырап, «қырғиқабақ соғыстың» аяқталуы идеологиялық біртектілікке негізделген әлемдік тәртіпті өзгертті. Әр азаматтың алдында «Мен кімін: батыстықпын ба, шығыстықпын ба?», «Қандай идеологиялық лагерьге жатамын?», «Коммунистік жүйеге бойсұнамын ба, әлде демократиялық құндылықтарға арқа сүйеймін бе?» деген сұрақ тұрды. Міне, осы тұста мәдени құндылықтарға негіздеген ұлттық мемлекеттердің рөлі арта түсті. «Ұлттық мемлекеттер халықаралық сахнада ең маңызды ойыншылар болып қалады, олардың одақтасуы, мүдделерінің тоғысуы мәдени және өркениеттік факторлармен анықталады», – дейді Сэмюэл Хантингтон [5].

Мәдениет, ол – тілге, дінге, дәстүрге және этникалық ерекшеліктерге негізделген әлеуметтік құрылым. Ал, мәдениеттің ең жоғарғы сатысы – өркениет. Автордың пікірінше, оның саяси жүйе мен идеологияға ешқандай қатысы жоқ: өркениетті елдің бірі демократиялық, екіншісі коммунистік жолды таңдауы мүмкін. «Жаңа дүниеде ең ауқымды, маңызды және қауіпті қақтығыстар әлеуметтік топтар, кедейлер мен байлар арасында емес, әртүрлі, әралуан мәдениеттер арасында болады», – дейді автор [6].

Саясаттанушы өркениеттер өзара жымдасып, бір арнаға тоғысуы, құйылуы мүмкін емес, вестернизация мен модернизация ұғымын айыра білу керек екенін айтады. Яғни, тредке айналған мәдениеттердің жайылуы, үстемдік құруы мен жаңа технологиялардың келуімен өмір сапасының жақсаруын шатастыруға болмайды. Автор компьютерлік технологиялар, мультимедиялық мүмкіндіктер, коммуникациялық байланыстар бір елдің екінші бір елге мәдени үстемдігін жүргізетінін жоққа шығармайды. Әйтсе де, ешқандай ел өзі ұстанған діннен жаппай бас тартып, мұсылман христиандықты қабылдап, ата-бабасынан келе жатқан дәстүр, ырым-жоралғыларынан ешқашан айырылмайды деді.

Автор еңбегінде неміс философы О.Шпенглердің: «Өркениет пен мәдениет бір-бірінен алшақ дүние. Өркениет бұл технологиялық және техникалық жаңалықтар болса, мәдениет – базистік құндылықтар мен адамның рухани дүниесінің жай-күйі болып табылады», – деген пікірін мысалға келтіреді. Сондай-ақ, өз ойын ағылшын тарихшысы А.Тойнбидің “Тарихты игеру”, жапондық тарихшы Ф.Фукуяманың “Тарихтың ақыры”,

қазақ философы Д.Кішібековтің “Мәдениет және өркениет” деген еңбектерінен келтірілген үзінділермен тұздықтай түседі.

Сэмюэл Хантингтоның «Өркениеттер қатығысы» кітабында айтылған идеялармен келіспейтін авторлар да аз емес. Соның бірі – Лондон экономика мектебінің профессоры Кристофер Коукер. «Қазір әлемде үш деңгейде дағдарыс байқалады: түрлі топтардың популистік әрекеті, ИГИЛ, ДАИШ сияқты трансұлттық діни ұйымдардың ылаңы мен ірі державалар арасындағы текетірес. Бұл қақтығыстар идеологиялық, ұлттық мүдде тұрғысында емес, мәдени пішінде көрініс табууда. Сондықтан Сэмюэл Хантингтоның ұлттық мемлекеттерге басымдық беріп, мәдениеттің шешуші факторға айналатынына жақын уақытта сену қиын», – дейді ол [7].

Қалай дегенмен де, біз үшін американдық саясаттанушы Сэмюэл Хантингтоның «Өркениеттер қақтығысы» еңбегі болашақта ұлттық мемлекеттер мен мәдени құндылықтарға басымдық беуірімен бағалы. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында: «Біз ХХІ ғасырдың жаһандық картасында ешкімге ұқсамайтын, дербес орны бар ұлт боламыз десек, «Жаһандағы заманауи қазақстандық мәдениет» жобасын іске асыруға тиіспіз», – деп өте орынды атап өтті [8]. Таяуда ғана жарық көрген «Ұлы даланың жеті қыры» мақаласы да қоғамдық ортада аз резонанс тудырған жоқ. Қазіргі жаһандану заманында бізді ұлттық иммунитетіміздің мықтылығы, мәдени қабаттарымыздың беріктігі ғана бәскеге қабілетті ете алады.

Карл Маркс: «Баспасөз бостандығы болмаған жерде, басқа бостандықтардың бәрі бекер», – дейді. Қазір елімізде ашық пікір алаңы жанданып, пост кеңестік өзге елдермен салыстырғанда «микрофон еркіндігі» барлығы сезіледі. Бұл – демократиялық қоғамның ең басты шарты. Қазақстан Республикасы Конституциясының 20-бабында: «1. Сөз бен шығармашылық еркіндігіне кепілдік беріледі. Цензураға тыйым салынады; 2. Әркімнің заң жүзінде тыйым салынбаған кез келген тәсілмен еркін ақпарат алуға және таратуға құқығы бар. Қазақстан Республикасының мемлекеттік құпиясы болып табылатын мәліметтер тізбесі заңмен белгіленеді; 3. Республиканың конституциялық құрылысын күштеп өзгертуді, оның тұтастығын бұзуды, мемлекет қауіпсіздігіне нұқсан келтіруді, соғысты, әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни, тектік-топтық және рулық астамшылықты, сондай-ақ қатыгездік пен зорлық-зомбылыққа бас ұруды насихаттауға немесе үгіттеуге жол берілмейді», – деп нақты көрсетілген [9].

Журналистиканың теориясы мен практикасын зерттеуші ғалымдардың бір тобы бұқаралық ақпарат құралдары қоғамдық пікірді таратып қана отыруы керек, оны қалыптастыруға ұмтылу демократия қағидаларына қайшы келеді, сөз бостандығын тұншықтырады деген пікірдің жағында. Авторлық талдау болуын терістейді. Біздіңше, масс-медиа өкілдеріне бейтараптық жат. Елдік, мемлекеттік мәселеде қоғамдық пікір қалыптасып, бұқараның ой-танымы, сана-сезімі отандық рухта тәрбиеленуі тиіс. Тәуелсіз жас мемлекетке «мылтықсыз майдан» саналатын ақпарат кеңістігінде қалғып кетіп, марғаулық танытуға әсте болмайды.

Қазақстанның әлемдік дидарын қалыптастыру өз маңыздылығын жойған емес. Бұл отандық журналистиканың басты трендіне айналып, жаһан жұртшылығын елімізде бизнеске қолайлы климаттың барынан құлағдар етуі тиіс. Сырттан тартылған инвестиция экономикамызды сауықтырып қана қоймайды, ол – осы территорияда бейбітшілік салтанат құруының да кепілі. Неге десеңіз, тансконтинентальды компаниялар үлкен тәуекелге барып, өз өндірісін өркендеткен жер шарының кез келген нүктесінде тыныштық, жаймашуақ атмосфера болуына мүдделі. Олар оқ атылып, бомба жарылып жатқанын емес, ақшалары айналымда жүрген аумақта «Темекі шегуге тыйым салынады!», «Өртке қауіпті!» деген ескерту тақтайшаларының ғана ілініп тұрғанын қалайды. Демек, масс-медиа өкілдерінің халықаралық аренада сауатты жұмыс істеп, ашық ақпарат беруінің саяси-экономикалық мәні өте жоғары. Ол үшін, әрине, дүниежүзлік жағдайларға терең сараптама жасап, дипломатиялық әдеп нормаларын сақтай білетін, БҰҰ тізіміндегі алты тілді еркін меңгерген білікті мамандар даярлау міндеті күн тәртібінен ешқашан түспеуі керек.

Біздер, қазақстандықтар, тәуелсіздіктің алғашқы жылдары шетелде тілшілер қосынын ұстау қажеттілігін қатты сезіне бастадық. «Би-Би-Си», «РИА Новости», «Аль-Джазира», «Франс Пресс» т.б. ақпарат агенттіктері таратқан мәліметтерді талғаусыз, талғамсыз, ешқандай сүзгісіз пайдалана беру пандемиядан да қауіпті. Себебі, әр мемлекет ақпаратты өз мүддесі тұрғысынан ғана саралап, мақсатты аудиторияға ұсынады. Оның мазмұны, көп жағдайда, Мұстафа Шоқай айтпақшы, «қошақан терісін жамылған бөрілер» бейнесінде болып келетіні өтірік емес. Сонда бұл мәселені қалай оңтайлы шешпек керек еді? Тәжірибе көрсеткендей, отандық телеарналар бұл тығырықтан шығудың төте жолын тапты. «Болашақ» бағдарламасымен шетелде оқып жүрген студенттер мен елшіліктерде пресс-аташе қызметін атқаратын мамандарды жұмысқа тартты. Жазуға қабілетті ат төбеліндей ғана бұл шағын топ шаруаны дөңгелетіп әкеткенімен, мәселені толықтай шешіп бере алған жоқ. Халықаралық тақырыпты жазуда кәсіби мамандарға деген сұраныстың артып тұрғаны байқалады.

Мыңбояулы журналистика өзінің қайта түлеу кезеңін бастан кешіруде. Жаңа медиа дәуірінде оның техногендік сипаты артып, мазмұны мен түрі өзгеруде. Әлеуметтік желінің белсенділігі азаматтық журналистиканың рөлін күшейтіп, «төртінші биліктің» төрелік етуін жаңа сатыға көтерді. Қоғамдық формацияның өзгеруі жанрлар табиғатының құбылып, баспасөздің ақпараттық функциясымен қоса, ағартушылық және үгіт-насихаттық қызметін алдыңғы шепке шығарды. «БАҚ туралы», «Телерадио хабарларын тарату» заңдарының моральдық тұрғыдан ескірген баптарын қайта қарап, қоғамдық талқылауға ұсыну – бұл кезек күттірмейтін мәселе. Оқулықтар мен әдістеме құралдарының мазмұнын жаңарту, тың ғылыми зерттеулерге жол ашып, арнайы гранттар бөлу де басым бағытқа айналуы керек. Қазіргі таңда журналистика мамндығы брендке айналып, еліміздегі 30-ға жуық ЖОО-да дайындалатынын ескерсек, онда сауатты құрылған ортақ білім стандартының қатаң сақталуына мән берген абзал. Өйткені, отандық және халықаралық

тақырыпта қалам тербеуге машықтанатын болашақ маманның елшіл, мемлекеттік рухта тәрбиеленуін ұмыт қалдыруға әсте болмайды.

Иә, дәл солай... Ақпарат кеңістігін өзгеге билетіп қойған елдің болашағы бұлыңғыр. Егер мелекеттік шекарамыз, барша мойындайтын ортақ рәміздеріміз бары рас болса, онда өзімізге ғана тән тыйым мен тоқтамдарымыз болуы заңдылық емес пе?! Бұл жерден демократиялық құндылықтарға қайшы әрекет іздеу қисынсыз. Журналистика профессоры Марат Барманқұлов: «Америка баспасөзінде айтуға болмайтын 42 тыйым сөз бар», – дегенді жиі қайталаушы еді. Демек, журналистика ең алдымен мемлекеттік мүддеге қызмет етеді, ол ешқашан идеологиядан тысқары қалып, бейтараптық таныта алмайды. Олай болса, «халықаралық тақырыпта жазатын журналистерді Оксфорд пен Кембрижде оқытып, кадр тапшылығын жоя аламыз» деп ойлайтындармен келісу қиын. Сонау тоқсаныншы жылдың алғашқы ширегінде діни наным-сенім туралы солқылдақ, тым жалпақшешей заң қабылдап жіберіп, оның салдары неге әкеліп соқтырғанын білеміз. «Болашақ» бағдарламасы бойынша елдік сана-сезімі әлі толық қалыптасып үлгермеген жастарымызды шетелде бакалавр сатысында оқытудың да тәуекелі көп екенін түсіндік. Ендеше, «Халықаралық журналистика» мамандығының стратегиялық маңызын танып, отандық білім ошақтарының бакалавр деңгейінде даярлаудан бас тартпауымыз керек. Оның ішінде таңдауды қалыптасқан байырғы мектебі бар, ұстаздар ұстаханасы мойындалған білім ошақтарына жасасаңыз, қателесе қоймайсыз. Себебі, маманға журналистиканың теориясын оқумен қоса, қос шет тілін меңгеріп, өндірісте шыңдалған тәжірибелі мамандардың дәрістерін тыңдау маңызды.

Әркім өз мамандығымен мақтанып, оны өзгеден жоғары қояды: бірі – «нағыз ғылым – физика, қалғандары марка жинаушылар ғана» десе, енді бірі – «дәрігерлер адамды, ветеринарлар адамзатты емдейді!» деп көтеріңкі пафосқа ерік береді. Меніңше, бұлай өз мамандығына махаббатпен келгендер ғана айта алады. Оның «шекарасын» қырағылықпен қорғайды. Ауыспалы тоқты ойлап тапқан Никола Тесла: «Мен енді найзағай туралы Құдайдан да көп білемін!»-деген ең атақты мәлімдемесін жасаған. Әсіредіншілдер үшін бұл тым астамсу, күпірлік болып көрінуі мүмкін, бірақ мұнда кәсібилік шыңына көтерілген таза ғалымның ішкі «мені» тұр. Еліміздің ақпарат кеңістігінде «журналистикаға университеттік білімнің керекті жоқ, жазуға қабілеті барларды арнайы курстарда-ақ даярлап шығуға болады» немесе «әлемде журналистерді медиа корпорациялардың базасында оқытып, кадр тапшылығын жою тәжірибесі бар» дегенге саятын пікірлер жиі қылаң беріп жатады. Бірімен келісіп, екіншісіне өз аргументінді айтқың келеді. Бұл қисынға салсақ, онда юристерді соттардың, дәрігерлерді емханалардың базасында дайындай бермейміз бе? Біздіңше, осы сарындас пікірді өз мамандығын таңдауда адасқандар ғана айтады. Әу баста жазу-сызуға қабілеті бар, бірақ қателесіп инженер, механик, агроном т.б. саланы таңдағандардың іштей өзін-өзі жұбатуы секілді. Бір әттеңі, техногенді заман журналистиканың шығармашылық мамандық екенін көп еске алғысы кемейтін сияқты. Леонардо да Винчидің Лувр мұражайында тұрған

«Джаконда» туындысына баға жетпейді. Өнертанушылар басбармақпен бағалап, таңдай қағумен келеді. Бірақ оның көшірмесін кез келген сырлаушы дүкен мен жатақхананың қабырғасына арзан бағаға салып береді. Өкініштісі сол, біз ақ парақ бетіне түсетін туындыға суретшінің емес, сырлаушының көзімен қарауға әдеттеніп алдық. Журналист мамандарын конвейнерден шыққан тауардай шексіз көлемде шығара беру әбестік. Таланттар көп болмайды.

Коронаворус індеті жер бетін үрей құшағында ұстап тұр. Мамандар бұл Екінші дүниежүзлік соғыстан кейін әлемге төнген ең үлкен қауіп екенін айтады. "Қазір бүкіл әлемнің және бүкіл әлемдік экономиканың тағдыры ғалымдардың қолында. Бұл артық айтқандық емес. Әлемнің тағдырын футболшылар, шоу-бизнес өкілдері емес, ғалымдар шешеді. Біз осы жағдайдан сабақ алуға тиіспіз", - деді ел Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев [10]. Ат басынан алысты көретін басшының өте орынды ескертпесі. Иә, халықаралық тақырыптарды ғылыми талдау ғана мәселенің ақ-қарасын айыруға көмектеседі. Тілге жүйрік, талдауы терең, қасиет пен машықтың айырмасын білетін конвергентті журналистерді университет қабырғасында дайындау маңызды дейтініміз содан. Қазіргі ақпараттық ала-құлалық пен мозаика мәдениеттің үстемдігі ұлттық қауіпсіздігімізге сызат түсірері анық. Рас, қоғамдық өмірге ревизия жасаудың алғышарттары пісіп жетілді. Мамандар «нотариус пен адвокаттық қызмет үшін берілетін лицензияны шоу-бизнес өкілдері де алуы тиіс» деген ойға тоқайласа бастады. Дұрыс талап. Сахна мәдениеті түзеліп, репертуар мазмұны жақсарып қалар еді. Біздіңше, дәл осындай лицензиялау немесе сертификаттау жүйесін еліміздегі ақпарат кеңістігіне де енгізіп, міндеттеу керек. Сонда ғана әдеби норма бір жүйеге келіп, заң баптары жұмыс істеп, қоқыс жәшігіне айналып кеткен интернет кеңістігінде санитарлық тазалалық басталады. Фейк ақпараттар азайып, сөз бостандығының әлеуметтік жауапкершілігін сезіну артады.

Қазақстандық білім жүйесі соңғы ширек ғасырда күрделі реформаларды бастан кешірді. Болон үдерісіне кіріп, әлемдік стандарттарға мейлінше жақындап келеміз. Академиялық еркіндік беру саясаты жаңа бағыттарға бет түзеуімізге мүмкіндік тудырды. Былтырдан бастап мамандық деген түсінік қалып, оқу бағдарламаларына басымдық беріле бастады. Кредиттік технологияның енуі жақын болашақта «курстас» деген ұғымды да жоятын түрі бар. Яғни, әркім қабілеті мен мүмкіндігіне қарай бір жылда қанша кредит игере алса, соның нәтижесінде келесі курсқа көшіп жүре береді. Кредиттік жүйе салалық журналистиканың дамуына да үлкен серпін бермек. Сізді қай пән көбірек қызықтырса, сол бағытта кеңірек, молырақ білім жинайсыз. Мысалы, құқық тақырыбына деген әуестігіңіз басым болса, заң факультетінің, әдебиетке тереңдеп үңілгіңіз келсе, филология факультетінің профессорынан дәріс тыңдауға құқыңыз бар. Бұл жаңашылдықтың бәрі көңілге сәуле құйып, жүрекке сенім ұялатады. Бірақ осы өзгерістер «Халықаралық журналистика» мамандығын магистратурада ғана оқытып, бакалаврда негізін қалаудың қажеті жоқ» деген қате түсінікке

әкелмеуі керек. Қазақстан сияқты жас мемлекеттің сырт елдердегі имиджін жасауды кәсіби журналистердің қолына сеніп тапсырған абзал.

Баспасөз – әлуметтік мінбер, ол қоғамдық пікір тудыру арқылы «төртінші билік» рөлін атқаратыны айқын. Қазіргі таңда ақпараттар тасқыны әлемді бір-біріне барынша жақындастырып барады. Мың аттық күші бар әлеумет көлігін адамаралық қатынастарды жақсартуда тиімді пайдаланып, оның елді біріктіруші миссиясына басымдық берген абзал. Қорыта айтқанда, ақпараттың еркін ағымы идологиялық босаңсуға жол беріп, сөз бостандығының әлеуметтік жауапкершілігін әлсіретпеуі тиіс. Ол үшін, әрине, ең алдымен, құқықтық тұғырымыз берік болғанын ойлауымыз керек.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Джей Розен. Құқықты біріктіруді үйрету: қоғамдық журналистика және баспасөздегі күнігірттік. – Мәскеу: Жиырмасыншы ғасыр қоры, 1996.– 18-б.
2. Нострадамус және оның болжамдары // Наука и жизнь.– Мәскеу: <https://www.nkj.ru/>
3. Жұлдыз Кенжеғалиева. МС Сайлаубек жыл адамы деп танылды // Nur.rz , 2015, 25 желтоқсан.
4. Орхон Памук. Менің атым қырмызы // Әдебиет порталы, 2017, 18 шілде.
5. Сэмюэль Хантингтон. Өркениеттер қақтығысы // Гуманитарный портал.– Мәскеу: <https://gtmarket.ru>, 2007, 20 қаңтар.
6. Сонда.
7. Кристофер Коукер. Хантингтон қателеспеді ме? // Халық ағарту мектебі, <https://www.youtube.com>, 2018.
8. Н.Ә. Назарбаев. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру // ҚР Президентінің ресми сайты, 2017, 12 сәуір.
9. Қазақстан Республикасының Конституциясы // Әділет, 1995, 30 тамыз.
10. Қ-Ж.Тоқаев. Ғылымға көңіл бөлсеңіз // Егемен Қазақстан, 2020, 23 наурыз.

References:

1. Jay Rosen. Teach unification of rights: talk in public journalism and the press. - Moscow: Fund of the twentieth century, 1996. - p. 18
2. Nostradamus and his forecasts / / Science and life.- Moscow: <https://www.nkj.ru/>
3. Zhuldyz Kenzhegalieva. MS Sailaubek is recognized as the Person of the year / / Nur.rz, 2015, December 25.
4. Orkhon Pamuk. My grandfather kyrimis / / literary portal, 2017, July 18.
5. Samuel Huntington. The clash of civilizations / / the Humanitarian portal.- Moscow: <https://gtmarket.ru> published in the latest news
6. there.

7. Christopher Coker. Was Huntington right? // School of public education, <https://www.youtube.com>, 2018.

8. N. A. Nazarbayev. Orientation to the future: modernization of public consciousness // official website of the President of the Republic of Kazakhstan, 2017, April 12.

9. Constitution of the Republic of Kazakhstan // Adilet, 1995, August 30.

10. K. Tokaev. One thing remains-the law // Kazakhstanskaya Pravda, 2020, March 23.

Автор туралы библиографиялық мәлімет:

Қазақ тілінде:

ӘШІРБАЕВ Б.Т. - Журналистика факультетінің «6D050400 – Журналистика» мамандығының II курс докторанты. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. Әл-Фараби даңғ., 71, Алматы, Қазақстан, Тел: +7 7014850481. E-mail: ashirbaev.1974@mail.ru.

Орыс тілінде:

Аширбаев Б. Т.-докторант 2 курса специальности «6D050400 – Журналистика» факультета журналистики. Казахский национальный университет им. Аль-Фараби. Пр. Аль-Фараби., 71, Алматы, Казахстан, Тел: +7 7014850481. E-mail: ashirbaev.1974@mail.ru.

Ағылшын тілінде:

ASHIRBAYEV B. T.-Journalism faculty "6D050400-Journalism" mamandygyn II course doctoral students. Al-Farabi atyndagy Kazak ul'tytk University. Al-Farabi Dang., 71, Almaty, Kazakhstan, Tel: +7 7014850481. E-mail: ashirbaev.1974@mail.ru.